

New Age och kristen tro — om andliga sökares relationer till Svenska kyrkan

LENA LÖWENDAHL

Lena Löwendahl, teol dr, disputerade 2002 på en avhandling om synen på hälsa, kroppslighet och genus inom new age. För närvarande arbetar hon som forskare med en studie som handlar om religiös rörlighet och dessutom som tf lektor i religionssociologi vid Lunds universitet.

I det senmoderna samhället har den kristna kyrkan inte längre monopol på folks trosföreställningar. Samtliga kristna samfund i Sverige tappar medlemmar och allt färre människor går på gudstjänst eller deltar i andra kyrkliga aktiviteter (Sundback 2000, Gustafsson 2000b). Nya trosriktningar har aktualiserats, inte minst genom invandring från andra kulturer. Det talas ofta om en omfattande sekularisering som kan illustreras av att kyrkan fått mindre inflytande i samhället, men också av att människor inte längre bejakar traditionella kristna trosföreställningar (Gustafsson 2000a). Religionen har övergått från att vara ett offentligt fenomen till att främst höra hemma i den privata sfären (Berger 1967). Ingen riktning är självklar eller påbjuden, utan pluralism och heterogenitet kännetecknar det religiösa landskapet. Individerna väljer själv vad han eller hon vill tro på och ofta är den senmoderna religionen såväl konsumtionsorienterad som identitetsskapande (Luckmann 1990).

Ett uttryck för en privatiserad och individualiserad religion i vår samtid är den så kallade new age-rörelsen. Inom new age finns inga dogmer eller obligatoriska trosföreställningar. Organisationer och medlemskap är oviktiga, även om en del andliga sökare träffas i samband med alternativmässor eller på centren av olika slag.¹ New age inkluderar en mängd olika tekniker, filosofier och terapier, varav många har religiöst innehåll, men inte alla. Ofta liknas new age vid ett smörgåsbord från vilket individen kan plocka de rätter

som faller henne själv i smaken (Frisk 1998). Trots denna individualistiska inriktning är det många inom rörelsen som väljer ungefär samma rätter på bordet. Flertalet tror på reinkarnation och att det finns en energi eller gudomlig kraft som genomsyrar allt levande. Det finns vidare en stark tilltro till individens förmåga att förändra sig själv och sin situation med avseende på exempelvis hälsa och social status (Hammer 1997, Löwendahl 2002). Strävan efter hälsa och helande är viktiga inslag och har ibland jämförts med sökandet efter frälsning inom mer traditionella religioner (Frisk 1997, Löwendahl 1999). New age attraherar människor i olika åldrar och samhällsklasser, men något överrepresenterade är medelålders, välutbildade kvinnor verksamma inom socialt inriktade yrken som socionom eller lärare (Frisk 1996, Heelas 1996).

Denna artikel handlar om andliga sökares relationer till den kristna kyrkan i allmänhet och Svenska kyrkan i synnerhet. I fokus står varför människor inom new age valt denna form av religiositet istället för ett mer traditionellt trossystem. Utgångspunkten är 28 kvalitativa intervjuer med personer som intresserar sig för new age.² Kontakter med intervjupersonerna knöts genom annonser i new age-tidningar samt genom new age-föreningar och i samband med alternativmässor. De intervjuades ålder varierar från 31 till 56 år, även om flertalet är mellan 31 och 45 år gamla. Tolv av de intervjuade är män och sexton är kvinnor. En övervägande del är producenter i den meningen att de producerar och saluför new age-relaterade tjänster som exempelvis healing, personlig utveckling, massage, meditation och

¹ Så kallade alternativmässor brukar anordnas runt om i Sverige under namn som Inre Harmoni, Peace in Mind och Place of Miracles. Kända new age-centran är bland annat Wäxthuset Väddö i Roslagen och Regnbågscentret i Ekerö.

² Fyra intervjuer genomfördes hösten 1998. Resterade genomfördes under våren 2000.

ljusakupunktur. Några driver new age-affärer. Ett mindre antal är renodlade konsumenter. De som är producenter är samtidigt, med något undantag, också konsumenter, eftersom de regelbundet konsumerar new age-relaterade terapier, tekniker eller böcker.³

Gemensamt för de intervjuade är att de samtliga har ett tämligen djupgående intresse för new age. Hur många svenskar som delar detta intresse är inte alldeles enkelt att avgöra. Värderingsundersökningar har visat att omkring fyra procent av svenska folket tror på reinkarnation i den meningen att de fullständigt instämmer i påståendet att människan efter döden återföds till jorden. Adderar man dem som också instämmer delvis i påståendet blir gruppen reinkarnationstroende 13 procent (Morhed 2000). Hur många av dessa som har ett intresse för new age är svårt att veta, eftersom kompletterande undersökningar saknas. Klart är att new age-relaterade trosföreställningar spreds till en ganska stor allmänhet under 1990-talet, exempelvis genom böcker som *Den nionde insikten* av James Redfield.⁴ Alternativmässor som anordnas runt om i Sverige har dragit till sig många nyfikna, liksom de bokhandlar som saluför new age-litteratur.⁵

Av dem som intresserar sig för new age tillhör flertalet gruppen nyfikna *sökare*; de har enstaka new age-inslag i sina liv och läser kanske någon new age-bok eller går på alternativmässo då och då. Samtidigt finns en grupp som har ett djupare intresse för new age och därmed kan betraktas som *troende*. De har internaliserat flera av rörelsens grundläggande värderingar och utvecklat en livsåskådning kring new age-relaterade föreställningar. De personer som intervjuats för min undersökning tillhör företrädesvis den sistnämnda gruppen. Påpekas bör att antalet intervjuade personer är alltför litet för att några generella slutsatser ska kunna dras om hur andliga sökare i allmänhet förhåller till

kristen tro och Svenska kyrkan. Resonemangen som presenteras nedan ska snarare ses som exempel på hur personer som intresserar sig för new age kan resonera kring de aktuella frågeställningarna.

Vid intervjuerna ställdes öppna frågor om varför informanterna valt just new age och inte någon «vanlig» och mer organiserad religion. Detta ledde oftast till en diskussion kring kristen tro och Svenska kyrkan, eftersom få informanter hade erfarenhet av andra trosrikningar eller samfund.⁶ I framställningen nedan syftar uttrycket «kyrkan» i bestämd form på kristenheten som sådan, till skillnad från samfundet Svenska kyrkan, som benämns med hela sitt namn. Informanternas namn är fingerade.

Dop, konfirmation och medlemskap

Flertalet intervjuade personer är döpta och konfirmerade, men en dryg tredjedel tillhör inte Svenska kyrkan. Detta får anses vara en hög siffra om man betänker att samtliga informanter är infödda svenskar. Som jämförelse är ungefär 83 procent av landets befolkning medlemmar i Svenska kyrkan.⁷ De intervjuade personer som fortfarande är medlemmar legitimerar medlemskapet bland annat genom att Svenska kyrkan gör ett bra arbete med människor i varlden, samt att det finns kulturhistoriska värden med kyrkobyggnaderna. En del sympatiserar också delvis med Svenska kyrkans budskap. Flera av informanterna har reflekterat och funderat över sitt medlemskap i Svenska kyrkan och kommit fram till att de vill kvarstå som medlemmar just av dessa anledningar. Andra är medlemmar mest för att det inte blivit av att gå ur. En mer kritisk grupp påpekar att Svenska kyrkan är förlegad och därför inte fyller människor andliga behov idag. Bland dessa finns personer som valt att lämna Svenska kyrkan, men en del är fortfarande med, trots sin kritiska inställning. Några informanter framhåller att de inte vill fastna i ett

³ För mer information om urval, genomförande och analys — se Löwendahl 2002.

⁴ I slutet av 1990-talet hade Redfields bok sålts i över 200 000 exemplar enbart i Sverige, enligt uppgift från Wahlström & Widstrand.

⁵ Kända new age-bokhandlare är Vattumannen i Stockholm och Sök & Finn i Malmö.

⁶ En person hade besökt frikyrkor och även konverterat till islam, ett par hade intresserat sig för buddhism, en hade provat Hare Krishna och en annan spiritism. Se Löwendahl 2002.

⁷ Se www.svenskakyrkan.se/statistik. Uppgiften avser år 2002.

speciellt fack och därför har valt bort Svenska kyrkan som andligt alternativ. Andra berättar om negativa upplevelser som en orsak till att de lämnat Svenska kyrkan.

Personliga erfarenheter

Flera informanter har erfarenheter av kristen tro från sin barndom. De har i varierande utsträckning gått i söndagsskola eller deltagit i Svenska kyrkans ungdoms- och musikarbete. Några beskriver att de haft närstående, föräldrar eller andra släktingar, som varit aktiva kristna, vilka på olika sätt påverkat deras syn på och attityder till kristen tro. I flera fall har informanterna tagit avstånd från de närståendes trosinriktning. En av dem är Mattias som driver en new age-affär på en mindre ort. Hans mormor inspirerade honom att utveckla ett andliga intresse, men han har senare kommit att vända sig mot hennes kristna tro. Andra informanter har i början av sitt sökande provat eller övervägt kristen tro innan de kom i kontakt med new age. Flertalet redogör för negativa erfarenheter i samband med besök på gudstjänster och andra samlingar i Svenska kyrkan, vars former upplevs föråldrade och tråkiga. Annika, som är intresserad av healing, beskriver hur hon sjöng i en kyrkokör och deltog i gudstjänster i en församling i Svenska kyrkan, utan att förmå känna något på ett djupare plan.

Men det som har varit en konflikt för mig är att jag har känt att dom flesta prästerna har förkunnat från hjärnan och inte från hjärtat. Och orden har inte heller varit kärleksfulla. Så jag har inte fått ihop det liksom. Fått ihop religionen med känslan av det som jag har sökt själv. Även fast jag tyckte om att vara i kyrkan och jag älskade att sjunga i kyrkan (Annika, 33 år).

Rebecka, som arbetar med andlig vägledning, började sitt andliga sökande genom att vända sig till flera olika kristna kyrkor. Hennes erfarenhet är att det finns murar mellan kyrkorna och världen utanför, vilket gör det svårt att hitta vägen in i en gemenskap. Kyrkorna ger enligt henne uttryck för dubbelmoral genom att säga sig representera Gud, samtidigt som människorna där är intoleranta och därmed inte förvaltar budskapet på ett riktigt sätt. Rebecka framhåller Jesus och hans hållning mot människor som

kontrast till hur det enligt hennes erfarenhet i praktiken fungerar i kyrkorna.

Gjorde Jesus så? Fördömde han någon och sa att «du tror inte på mig så då får du inte vara med i min grupp!». Nej, det gjorde han inte. Jesus gick ut och förkunnade, talade om kärleken, gav kärleken, han talade om ett evigt liv, han pratade om sin Fader. Han pratade om helheten. Han pratade om allt. Han fördömde ingen och sa att: du ska leva, du ska dö. Han tog den blinda och gjorde honom seende. Han gjorde den lama gående igen. Han fördömde inte alls horan på gatan. /---/ Men även prästerna här, de fördömer. Är det en sann tro? Är det ett sant förkunnande om kristendomen? (Rebecka, 33 år).

Siv, som är intresserad av alternativmedicin och meditation, har en kritisk inställning till Svenska kyrkan som bottnar i en särskild händelse. I samband med att hon fick sitt första barn vände hon sig till den lokala församlingen för att få information om barndop. Mötet innebar en besvikelse, eftersom hon inte kunde förlika sig med hur prästen såg på det nyfödda barnet. Siv påpekar också att en fast religion, som kristendomen, kan innebära att man fastnar i en mall beträffande hur man ska bete sig, tänka och tycka, vilket för henne är negativt. Sina känslor efter mötet med Svenska kyrkan beskriver hon på följande sätt:

Och det kändes inte bra, för de sa att om ni inte döper ert barn så kommer han inte in i himlen. Typ: han är inte accepterad av Gud om han inte är döpt. Och då tänkte jag att det här spelet vill jag inte spela! /skrat/ Min son är accepterad utav Gud även om jag inte döper honom och följer ritualerna och bestämmelserna inom religionen. Då blev jag besviken (Siv, 34 år).

Att inte riktigt bli tagen på allvar vid mötet med Svenska kyrkan har några informanter erfarenheter av. För Cecilia handlade sökandet i början om att finna hjälp för vissa problem hon hade under uppväxten. I Svenska kyrkan fick hon dock ingen hjälp, utan det var först när hon började sitt andliga sökande inom new age, som hon fann människor som lyssnade på henne och hjälpte henne. Johan är en av flera intervjupersoner som upplevt starka händelser av transcendent karaktär i sitt liv, men under flera år behöll han dessa upplevel-

ser för sig själv. När han vände sig till sin lokala församling med upplevelserna togs de inte på allvar, eftersom hans bild av Gud inte stämde med traditionella kristna tolkningar av gudsbegreppet. I dag har han mer kontakt med Svenska kyrkan men känner fortfarande att den inte svarar mot det han egentligen tror på.

Några informanter, vilka återfinns i samma stad, har mer positiva erfarenheter av kristen tro i allmänhet och Svenska kyrkan i synnerhet. De går då och då på gudstjänster eller deltar i andra samlingar. En förklaring till detta är den dialogverksamhet mellan Svenska kyrkan och andliga sökare som bedrivs på den aktuella orten. Genom föredrag och seminarier möts kristna och new age-intresserade, utifrån ämnen som berör båda grupperna. Dessutom anordnas en del mindre konventionella gudstjänster, som genom betoningen på stillhet och meditation passar även andliga sökare inom new age.

Ulla arbetar bland annat med astrologi och personlighetsutveckling. Hon hade gått ur Svenska kyrkan men gick in igen för några år sedan, beroende på den dialogverksamhet som nämndes ovan. Hon ser delvis kritiskt på Svenska kyrkans verksamhet, men har samtidigt en större öppenhet och en positivare attityd till Svenska kyrkan än flertalet informanter. Trots det har hon svårt att sätta fingret på vad som egentligen gör att hon deltar i kyrkans verksamhet.

Jag skulle vilja säga att det är något paradigmskifte på gång, att vi är i ett skifte mellan ett gammalt sätt att tänka och nytt. Där är jag faktiskt rädd för att Svenska kyrkan snart kommer att vara historisk. Nu är jag med här i X-kyrkan. Egentligen vet jag inte varför, men en drivkraft är att det är himla intressanta föredragshållare. /.../ Det är lite kul, så där. Sedan ömmar jag lite för Svenska kyrkan, även om.... Någonting har de att ge mig, men jag går sällan på högmässa eller så där. Någon gång om året kanske (Ulla, 50 år).

Trosföreställningar och struktur

Flertalet informanter ger uttryck för kritiska synpunkter på institutionaliserad religion som denna kommer till uttryck i kristen tro och inom Svenska kyrkan. Mest negativa är de som lämnat

Svenska kyrkan, men också bland dem som är medlemmar finns en uttalat kritisk hållning. Samtidigt är uppfattningarna om den kristna kyrkans budskap olika. Flera informanter påpekar att de sympatiserar med grundtankarna i kristendomen, men vänder sig mot specifika tolkningar av olika trosföreställningar. Många tror på Gud eller en gudomlig kraft, samtidigt som de distanserar sig från hur kyrkan tolkat gudsbegreppet genom tiderna. Vanligen ses inte Gud som personlig av de intervjuade, utan mer som en universell livskraft eller energi, vilken genomströmmar allt. Jesus framhålls vara en förebild för hur man ska leva och behandla sina medmänniskor. Också när det gäller healing och botande ses Jesus som en föregångare. Vid några tillfällen påpekades att Jesus är en profet, liksom Buddha och Muhammed, men utan de gudomliga förtecken som kyrkan tillskrivit honom. Informanterna är väl medvetna om att deras syn inte stämmer med kyrkans traditionella tolkningar fullt ut. Anja, som arbetar utanför new age-branschen, och Annika distanserar sig båda från kyrkans tro.

Jag har inte samma uppfattning om att det bara är Jesus som är Guds son, utan jag anser att alla människor är Guds söner och döttrar. Det är mer sådana grejor som skär sig (Anja, 35 år).

Om någon frågat mig om jag tror på Gud har jag svarat att jag tror på kärleken, att det finns en godhet, liksom en kärlek. Men jag har inte kunnat se Gud så som man ser Gud i den kristna kyrkan: som en gubbe som sitter någonstans och dömer folk. Den delen av det hela har känts främmande för mig (Annika, 33 år).

Förutom gudsbegreppet kritiserar informanterna också att Bibeln ses som en absolut och helig skrift inom kristendomen. Samtidigt finns ett intresse för Bibeln som bok, vilket indikeras av att en del informanter deltagit i studiecirkel och diskussionsträffar om den. Några framför kritiska synpunkter mot Bibeln och menar att texterna förvanskats och redigerats av nitiska kyrkofäder. Att Jesus företrädde tanken på reinkarnation, men att detta plockats bort från evangelierna i efterhand, är en vanlig uppfattning. Tanken på att utgå från och följa en viss bok attraherar inte informanterna, som föredrar

att plocka sanningar och guldorn ur flera källor. Några påpekar också att Bibeln som bok är tve tydlig och möjlig att tolka på många olika sätt, vilket bidrar till att sänka dess trovärdighet som helig skrift. Lisa är utbildad undersköterska men arbetar numera med new age-relaterad verksamhet på heltid. Hennes uttalande kan illustrera kritiken mot Bibeln.

Det sägs då att Gud, om man nu vill använda det uttrycket, att han eller det står för villkorslös kärlek. Då rimmar det så illa med massa villkor för att komma i åtnjutande [av denna]. Och kristendomen, till stor del, jag tror på mycket av det, men jag vet ju samtidigt att det som står i Bibeln är dikterat av dem som faktiskt hade och ville ha makten. Om man tittar på hur urvalet har gjorts i Bibeln. Och då blir det också väldigt svårt om man har det perspektivet (Lisa, 38 år).

Institutionaliserad religion förknippas av informanterna med tvång, dogmer och stränga levnadsregler. Många menar att kyrkans betoning på skuld och synd ger upphov till en negativ människosyn, där det positiva och ljusa i livet glöms bort. Längtan efter en annan syn på människan har därför lett dem till new age-sfären. Inge, som arbetar med alternativa metoder och personlighetsutveckling, växte upp på en mindre ort där Svenska kyrkan var central. Han kunde inte förlika sig med synen på sig själv som syndig och skuldtyngd.

Och det var de här begreppen med skuld och skam som jag tittade på då. Det måste vara mer njutning i livet, det måste vara roligare. Synder ... ja visst har jag syndat, men jag har gjort bra grejor med! /skratt/ Så jag kände att jag kunde vara mer fri här, det fanns mer utrymme för att forska, experimentera, laborera, testa eller ... söka /skratt/ (Inge, 44 år).

Eva, som bland annat arbetar med healing och tarot, menar att kyrkan för mycket betonar den syndiga delen av människan. Även om hon tror på Gud, och fortfarande är med i Svenska kyrkan, kan hon inte acceptera den människosyn som enligt henne blir konsekvensen av kyrkans uppfattning.

Jag tror på Gud, men jag tror inte på arvssynden och det här syndiga. Det här med syndernas

förlåtelse hela tiden. För mig blir det som en självuppfyllande profetia: om du tror att du är syndig så måste du befrias och då känner du dig som en syndig stackare, istället för att försöka säga att jag vill leva ett liv i ljuset, så mycket jag kan. Jag är bara en ynkelig liten människa, men jag gör så gott jag kan hela tiden. Men visst, jag förlåter mig själv och alla andra också, jag försöker hela tiden göra det (Eva, 45 år).

Också Mattias upplever motvilja mot den kristna läran och dess människosyn. Han växte upp med kristna i sin närmaste omgivning, men tar i dag avstånd från kristen tro. Framst vänder han sig mot tanken på att det är något fint och eftersträvsvärt att offra sig för andra, eftersom detta leder till att lidandet blir viktigare än glädjen i livet. Samtidigt medger han att delar av tanke-sättet lever kvar också i honom själv. Sin inställning förklarar han enligt följande:

Det kristna för mig är faktiskt ett ok. Kärleksbudskapet som de har stämmer rätt bra med vad jag ser. /Men/ att när man tycker riktigt mycket om någon ska man offra sig för dem. Som Gud gjorde, spikade upp sin son på korset, för att han tyckte så mycket om honom. Då känner jag att jag vill inte ha den kärleken. Det är inte rätt som jag ser det (Mattias, 53 år).

Den trosfråga som tydligast visar på skillnader mellan kristen tro och new age är föreställningen om vad som ska ske efter döden. Med något undantag bejakar samtliga informanter tanken på reinkarnation, vilken kontrasteras av kyrkans tro på ett enda liv och en kommande uppståndelse. Gustaf arbetar som ingenjör och deltar på sin fritid i en healinggrupp. Han kritiserar kyrkans ståndpunkt och framhåller fördelarna med reinkarnationstron i följande uttalande:

Och ser man det bara i ett livs perspektiv så tycker jag att kyrkans uppfattning är lite orättvis eller vad man ska säga. Men om man får med reinkarnationen får man vara fattig, man får bli rik, man får mördra, man får bli mördad, och så vidare, tills man blir någon slags Jesuspersion i den bemärkelsen. Man är god rakt igenom (Gustaf, 43 år).

En vanliga uppfattning som framkommer i intervjumaterialet är att religion och tro är något som inte bör användas för att påverka eller omvända andra människor. Flera har negativa erfarenheter

av personer, företrädesvis kristna, som på olika sätt försökt få dem att förändra sina trosföreställningar. Religionen bör enligt informanterna koncentreras till den privata sfären, eftersom den är en del av individens identitet. Anja berättar om en manlig vän, vars frikyrkliga engagemang haft en avskräckande effekt på henne beträffande kristen tro.

Jag tyckte i och för sig om att läsa om religioner men jag fick ändå uppfattningen om att det var väldigt fanatiskt. / ... / En vän är med i pingstkyrkan och när jag träffade honom en gång, så oj! Vad han tjatade om Jesus. Jesus hade hjälpt honom, och han kunde nästan inte säga en mening utan att nämna att Jesus hade hjälpt honom. Då tyckte jag att uh, gud, är det så där att vara kristen! /skratt/ Jag tror jag drog mig lite för just den delen (Anja, 35 år).

Några av de kvinnliga informanterna tar upp den manliga dominansen inom kyrkan som negativ för hur kristen tro har tolkats. Jenny, som driver ett eget företag inom new age-branschen, vänder sig mot att Gud traditionellt haft maskulin karaktär i den kristna förkunnelsen. Även om kristna inte ser Gud som en fysisk man, uppmärksammas den manliga delen mer än den kvinnliga, enligt Jenny. Själv är hon engagerad i Wiccarörelsen och noga med att poängtera att Gud omfattar såväl manligt som kvinnligt.

Det är ungefär som om jag frågar en som är kristen: Tror du att Gud är en man? Nej, säger de då. Är han manlig? Nej, säger de då. För det är neutrum, könslost. Men jaha, säger man då, skulle du inte likaväl kunna tillbe Gudinnan, som är den kvinnliga sidan? Då säger de: Nej, aldrig. Det skulle aldrig gå (Jenny, 31 år).

Många informanter tvekar att gå in i ett trossystem som någon annan definierat i förväg. Det finns således en stark motvilja mot religiösa institutioner med fastlagda ramar. En viktig del av new age är enligt intervjupersonerna att man själv kan välja trosföreställningar och inte behöver ta till sig ett helt koncept rakt av. Några påpekar också att människan inte behöver vända sig till en kyrka eller en religion för att söka mening, eftersom all kunskap finns inom henne själv. Karin, som ger behandlingar i healing och massage, uttrycker detta enligt följande:

Jag vet att allting finns hos mig, jag söker inte hos någon annan det jag kan ge. Så därför är det självklart för mig. Det här med kärleken, den finns i mig, den söker jag inte hos någon annan person någon annanstans, som Jesus eller Gud. Jag tror på Gud och allt det här, men jag förlitar mig inte till någon annan makt utanför mig själv. Jag tror på att jag har den själv (Karin, 48 år).

Lisa hoppades tidigare hitta svaren på sitt sökande i kyrkan och genom traditionell «frälsning», men kom fram till att hon inte kan acceptera kyrkans tro som ett färdigt koncept.

Därför att jag hade en önskan i flera år, det vore så himla smidigt att bara bli frälst. Men då köper jag någon annans färdiggjord tankesystem, då talar någon om att du ska göra såhär och såhär och såhär för att få biljetten till himlen lite krasst uttryckt. Och gör du inte så, funkade det inte. Och det där tyckte jag var jättekonstigt (Lisa, 38 år).

Husförhör och kvinnoprästmotstånd

Vissa informanter uttrycker kritik mot kyrkan genom att ta fasta på speciella händelser eller sakfrågor. En synpunkt gäller att kyrkan missbrukat sin ställning som maktinstitution under historien och bidragit till att människor dödats eller förtryckts genom korståg, häxbränning och husförhör. Rolf, som är alternativterapeut och andlig vägledare, tar upp husförhören i sin kritik mot kyrkan.

Förr i tiden hade man bibelförhör. Det var ju fasan, det var ju skräcken i bygden. Det var en skräck. Folk grät, barn grät, folk blev bestraffade för att de inte hade läst in en bok och kunde den utantill. Sedan kunde de leva kärleksfullt och gudfruktigt och i kristusmedvetande. Det hade ingen betydelse, för kunde man inte boken, så ... Då jäklar (Rolf, 38 år).

Rolf tar också upp kvinnoförtrycket samt negativa inställningar till homosexualitet och den nya andligheten som exempel på att kyrkan inte lever med sin tid. En följd av detta blir att allt färre människor attraheras av kyrkans budskap och verksamhet, om man får tro Rolf, vars utgångspunkt är att vi lever i en tid av förändring på såväl individuella som universella plan.

Hur kan några som påstår sig representera Faderns energier hänge sig åt sådant? / ... / Det är därför kyrkorna töms, naturligtvis. Jordens energi stiger, medvetandet stiger och några håller sig kvar i en lägre, gammal vibration och försöker föra ut den. Det finns ingen resonans, det finns ingen genklang i människan. Om de hade höjt sig över det gamla, släppt dogmerna, och börjat ta till sig verkligheten och de förändringar som sker, då hade man fyllt kyrkorna. Om man hade tagit Ma Oftedal och sagt «utmärkt, du kan gå din väg, vi går hand i hand». / ... / Man hade fyllt kyrkorna, folk hade känt att det är något nytt (Rolf, 38 år).

Några kvinnliga informanter, däribland Anja, nämner motståndet mot kvinnliga präster som en anledning till att begära utträde ur Svenska kyrkan. Att Svenska kyrkan som helhet inte bejaktar kvinnliga präster har påverkat hennes attityd till kyrkan på ett negativt sätt.

Sedan var det väl en principalsak också, just det här att Svenska kyrkan har Synoden, det har jag väldigt svårt att acceptera. Antingen ska de acceptera kvinnan fullt ut eller också inte. De ger lite blandade signaler. Det har jag också svårt för (Anja, 35 år).

Det positiva med kyrkan

Även om flertalet informanter riktar kritik mot institutionaliserad religion och kristen tro, tar en del också upp att det finns positiva saker med Svenska kyrkan. Flera tändar gärna ljus och mediterar i kyrkor, men få deltar i gudstjänster och samlingar. Johanna, som arbetar med alternativa terapier, uttrycker detta på följande sätt:

Jag går i kyrkan ibland för stillheten, men inte för att be till Gud. Jag brukar tända ljus, men jag går aldrig på gudstjänst. Jag besöker gärna kyrkor för att de är vackra (Johanna, 39 år).

De informanter som gärna använder kyrkorummen påpekar samtidigt att kyrkorna borde öppnas ännu mer för människor. Det borde enligt dem finnas en större öppenhet inom Svenska kyrkan att anordna meditationer och healing i kyrkorummen. Helene arbetar med alternativmedicin men också som undersköterska inom sjukvården. För henne är det viktigt att kunna gå

till en kyrka i ensamhet och avskildhet. Men eftersom kyrkorna ofta är låsta och tillbommade blir det inte så många tillfällen till spontana, privata besök.

Många gånger har jag känt ett behov av att gå i kyrkan. Men där är alltid låst. Jag vill inte gå dit när det är möte och predikan, för det är sådan skillnad vilken präst man får. Utan då kände jag för att gå när man har mycket funderingar, det är lugnt och stilla och så. Men då är det låst överallt. Jag förstår varför det är låst, samtidigt är det tråkigt, för det begränsar ju människor hela tiden, att man kan inte gå till kyrkan när man känner för det, utan det ska vara när där är öppet och när där är folk. Då blottar man sig på något vis ... (Helene, 36 år).

Somliga legitimerar fortsatt medlemskap i Svenska kyrkan med omsorg om kyrkobyggnaderna som kulturarv. Att vara med och betala skatt till sådana ändamål upplevs som en viktig angelägenhet. Några ser kyrkorna som konkreta kraftplatser där det finns speciellt positiva energier, vilka är välgörande och helande för människan. Samtidigt menar en del att kyrkobyggnaden i sig inte behövs, eftersom allt finns inom individen själv. Henrik, som bland annat arbetar med healing, ger uttryck för båda dessa uppfattningar. Han påpekar, i likhet med flera andra informanter, att han är mer positiv till Svenska kyrkan i dag jämfört med för några år sedan.

Det fyller sin funktion, det är trevligt att gå in i en kyrka och så, men man behöver inte ha ett särskilt ställe där man kan vara andlig, utan det kan man vara var som helst. Men naturligtvis, gå in i kyrkan, det är fantastiska ställen. Med tanke på att de är byggda på gamla kraftplatser också, så där är stora energier i gång. Där kyrkorna är byggda, det är healingställen kan man säga. Men det är där prästen står, det är där kraften är som man kan få healing av. Men där kommer inte dom vanliga människorna in (Henrik, 36 år).

En del informanter tycker sig se ett förändrings- och förnyelsearbete inom Svenska kyrkan och förklarar detta med att kyrkan skilts från staten. Inge menar att Svenska kyrkan öppnar upp sig mot omvärlden, vilket gjort honom mer positiv till dess budskap idag än tidigare. Också Sven, som driver en new age-affär på orten där han

bor, ser positivt på Svenska kyrkans förändring som ett sätt att finna nya former som kan tilltala människor idag.

Jag går gärna till kyrkan också. Det blir inte så ofta, men jag tycker om den harmoni som finns i kyrkan och på de här platserna. / ... / Det har kanske varit för stelt och påträngande med kyrkan och dess form. Men fler och fler kyrkor börjar ju med meditationer och liknande saker. Så kyrkan kommer säkert att hitta sin form för att möta det nya tänkandet, det tror jag säkert (Sven, 49 år).

Vissa av de intervjuade menar att new age och kristen tro i grunden är olika uttryck för samma sak. Ofta betonar dessa personer att olika religioner utgör skilda vägar mot samma mål, även om några menar att en del vägar är enklare och mer effektiva än andra. Joakim, som arbetar med personlig utveckling och healing, beskriver Jesus och Gud som överordnade principer för såväl nyandliga som kyrkliga.

Vi vill uppnå, kyrkan kallar det frälsning, vi kallar det kanske befrielse. I kyrkan finns kärleksbudskapet uttalat och vi har Kristus och Jesus som en gestalt bägge två. Vi är alla anställda under Guds och Kristus tjänande! /skratt/ Sedan har vi bara våra olika sätt att jobba, olika sätt att möta och olika beslut också. Men i grund och botten är det samma sak vi alla strävar efter (Joakim, 37 år).

Avslutande diskussion

I flera avseenden uppvisar informanterna en negativ inställning till institutionaliserad religion i allmänhet. De är kritiska mot fasta organisationer och vänder sig mot religioner som övergripande system, vilka försvårar individuella val, tolkningar och tillämpningar av trosföreställningar. En viktig del av deras andliga sökande går ut på att plocka tankegods från flera olika källor, vilket gör att fastare trossystem upplevs som begränsande. På flera sätt illustrerar informanternas attityder den individualism som finns i vår samtid och som förutom motvilja mot organisationer också innebär att individen själv är den högsta auktoriteten. Det finns enligt informanterna inga generella sanningar utan det är upp till var och en att söka sin egen andliga väg, vilken i första hand legitimeras genom den egna känslan.

I vår samtid är individens identitet sällan given på förhand, utan istället måste människor definiera sig själva genom att göra aktiva val, såväl i det lilla som i det stora. Frågan «vem är jag» är central för många, och skapandet av identitet fortgår under större delen av livet. Ofta sker identitetsskapandet i en reflexiv process, genom vilken individen ständigt speglar sig i olika källor för att hitta sig själv.⁸ Informanternas andliga sökande illustrerar på ett påtaligt sätt detta reflexiva förhållningssätt som innebär ett ständigt omskapande och förnyande av identiteten. Att själv välja trosriktning, och dessutom välja en som avviker från gängse traditioner i vårt samhälle, kan vara en del av denna process. Genom att intressera sig för new age går individen sin egen väg, vilket också innebär att hon eller han synliggör sig själv på religionens område.

Att informanterna väljer ett individualiserat sökande utan fasta ramar, kan ses som en reaktion mot kristendomen, vilken uppfattas vara en normerande och dogmatisk religion. Grundläggande för flera informanter är att religionen ska vara ett uttryck för individens egna val och inte något man tvingas eller föds in i. Kristen tro förknippas med inskränkning av denna frihet. Några informanter menar att människor under historien tvingats till omvändelse genom våld eller påbud från högre samhällsinstanser. Kyrkans forna makt och inflytande gör att den associeras med något som pådyvlas individen uppfifrån. Det är därför inte märkligt att informanterna, som en reaktion mot detta, framhåller att religionen ska vara en privatsak som var och en väljer själv, utan att någon lägger sig i eller kritiserar. Samtidigt finns en viss dubbelhet eller inkonsekvens i resonemangen, då en del informanter själva bedriver utåtriktade och missionerande verksamheter, exempelvis i anslutning till de new age-mässor som anordnas runt om i Sverige.

En stor del av informanterna upplever att kristendomen är en dömande och dogmatisk religion vars former är rigida och otidsenliga. Den kristna synen på människan som en syndfull och

⁸ Diskussioner om identitet och reflexivitet i det senmoderna samhället återfinns bl.a. i Giddens 1991 och Melucci 1996.

ofullkomlig varelse, beroende av Guds nåd och förlåtelse för att uppnå frälsning, har de vanligen svårt att identifiera sig med. En del vittnar om hur en kristen uppfostran, med betoning på synd och skuld, vilat tungt på deras axlar. De söker därför religiösa uttryck som inte tar fasta på gott och ont i samma utsträckning och där syndbegreppet inte används. Vissa påpekar också att deras egna trosföreställningar, exempelvis tron på reinkarnation eller en opersonlig energi, inte går att förena med kristen tro.

Några informanter tillstår att kyrkan och dess nådemedel kan vara ett sätt att komma i kontakt med en gudomlig verklighet, men framhåller samtidigt att det finns många andra sätt som är mer verksamma. De betonar att människan i sig är tillräcklig och kapabel eftersom all relevant kunskap finns inom henne. I princip behövs inga externa krafter eller kontakter med en viss institution för att en människa ska utvecklas andligen. Det handlar istället om att var och en måste söka sin egen sanning på religionens områden, utan påbud från andra om vad som är rätt och fel. I detta sammanhang synliggörs informanternas individualistiska inriktning på sökandet, men också deras relativistiska förhållningssätt till olika trosriktningar. Det sistnämnda innebär att flera olika möjligheter eller «vägar» framhålls parallellt samtidigt som avsaknaden av fasta normer är uppenbar. Tankegångar om att varje individ bör finna sin egen sanning på religionens område står i kontrast till kristendomens anspråk på exklusivitet, något som gör de båda trosriktningarna svåra att förena.

Trots att några informanter har en mer positiv inställning till Svenska kyrkans verksamhet och budskap, är de kritiska rösterna avsevärt fler. Vilken attityd informanterna har beror bland annat på personliga erfarenheter i samband med möten med Svenska kyrkan och dess trosföreställningar. En del informanter har i början av sitt sökande vänt sig till sin lokala församling för att delta i gudstjänster eller annan verksamhet. Dessa möten har vanligen inneburit att informanterna tagit avstånd från Svenska kyrkan, eftersom de inte upplevt sig berörda av dess budskap eller verksamhetsformer.

Andra möten med Svenska kyrkan har ägt rum när informanten sökt sig dit vid avgörande

livshändelser som exempelvis en livskris eller ett barns födelse. Det är vanligt att informanterna vid dessa möten känt sig besvikna på kyrkan och dess företrädare. Några har också haft svårt att förstå eller acceptera vissa tolkningar av kristen tro. I samband med avgörande livshändelser är individen antagligen extra känslig och ett enstaka möte tenderar att färga uppfattningen om kyrkan under lång tid. Också upplevelser av kristen tro och kristna personer tidigt i livet förefaller ha betydelse för flera informanternas inställning till kristendomen i vuxen ålder.

Att personliga erfarenheter spelar stor roll för informanternas attityder till Svenska kyrkan visar också den dialogverksamhet mellan kristen tro och new age som tidigare nämndes. Genom att andliga sökare och kristna möts, exempelvis vid gudstjänster eller föredrag, upplever informanterna kyrkan som öppen och inbjudande. De som deltagit i denna verksamhet är därmed genomgående mer positiva till Svenska kyrkan och kristen tro i allmänhet.

Trots att flertalet informanter är kritiska till kristen tro och Svenska kyrkan, visar undersökningen att det också finns mer positiva attityder representerade. Exempelvis sympatiserar flera av de intervjuade med vissa grundläggande kristna värden. De upplever kyrkobyggnaderna som viktiga och använder gärna kyrkorummet för att meditera eller sitta i stillhet. Även om relativt sett många valt att gå ur Svenska kyrkan är majoriteten trots allt fortfarande medlemmar. Att en del informanter aktivt sökt sig till sin lokala församling vid olika tillfällen vittnar också om ett visst intresse för kristen tro. Några påpekar att ett framtida förändringsarbete kommer att innebära en större öppenhet, vilket enligt dem kan leda till att också andliga sökare kan få plats i Svenska kyrkan.

När det däremot gäller Svenska kyrkan som organisation och kristen tro som religiöst system är i princip samtliga informanter överens. Att bekänna sig till en speciell, fastlagd religion är en avlägsen tanke för de andliga sökarna, för vilka ett ständiga speglade i olika källor är grundläggande. I en tid när individualism och relativism utmärker individens förhållningssätt också till religion är detta inte märkligt. Frågan är om de andliga sökarna i längden nöjer sig

med de tillfälliga och individuellt utformade svaren på sina livsfrågor, eller om de i framtiden trots allt kommer att söka sig närmare en mer traditionell form av religiositet.

Litteratur

Berger, Peter L. (1967), *The Sacred Canopy. Elements of a Sociological Theory of Religion*. Anchor Books, Garden City, New York.

Frisk, Liselotte (1996), *New Age-utövare i Sverige: Bakgrund, trosföreställningar, engagemang och «omvändelse»*. Opublicerad rapport till Svenska Kyrkans Forskningsråd.

Frisk, Liselotte (1997), «Vad är New Age? Centrala begrepp och historiska rötter» i *Svensk religionshistorisk årskrift* 1997:6, s. 87–97.

Frisk, Liselotte (1998), *Nyreligiositet i Sverige. Ett religionsvetenskapligt perspektiv*. Nya Doxa, Nora.

Giddens, A. (1991), *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press, Cambridge.

Gustafsson, Göran (2000a), *Tro, samfund och samhälle. Sociologiska perspektiv*. Libris, Örebro.

Gustafsson, Göran (2000b), «Värdegemenskapen kring de nordiska folkkyrkorna» i Gustafsson, G. och Pettersson, T. (red.), *Folkkyrkor och religiös pluralism — den nordiska religiösa modellen*. Verbum, Stockholm.

Hammar, Olav (1997), *På spaning efter helheten. New Age — en ny folktro?* Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Summary

This article is focused on the relationship between the New Age-movement and Christianity. The basis is how 28 «spiritual seekers» interested in the New Age relate to Christianity in general, and to the Church of Sweden especially. The interviewees were found through advertisements in New Age magazines and in some cases through personal contacts in New Age conventions. Ages varied from 31 to 56 although the majority was between 31 and 45. All of the interviewees can be regarded as New Age believers because of their deep interest in and experience of New Age theories and techniques. — The interviewees were generally negative towards organized religion as well as the Church of Sweden. Their basis for this was a critical view towards religion as a system, which supposedly makes it harder to make individual choices, and to interpret and apply one's beliefs. Even though some of the interviewees had a somewhat positive attitude towards Christianity, the critical voices are in considerable majority. Some have deliberately chosen not to be a part of the Church of Sweden since the church's message or its practices have not moved them. They associated Christianity with set rules and a proclamation focused on sin and shame. Many interviewees stated that believe in reincarnation and their view of Jesus diverge from Christina theology in a significant way. They preferred the individual's possibilities to choose her own beliefs within New Age, as well as the positive view on the human within the movement. — Personal experience seems to be of great importance for the interviewees attitudes towards the Church of Sweden. Some of them have been disappointed when they have turned to their local congregation in the beginning of their spiritual seeking or in times of crises. Others have more positive feelings for Christianity and several likes to visit churches for individual meditation. — In sum, the interviewees were critical to organized religion and confessions. They do not believe in any general truth and prefer to choose their own beliefs instead of «buying a whole concept». This reasoning makes the contrast between New Age and Christianity obvious.

Heelas, Paul (1996), *The New Age Movement. The Celebration of the Self and the Sacralization of Modernity*. Blackwell publishers, Oxford.

Luckmann, Thomas (1990), «Shrinking Transcendens, Expanding Religion» i *Social Analysis* 1990:51, s 127–138.

Löwendahl, Lena (1999), *Hälsan som personlig utveckling. Ett studium av synen på hälsa och sjukdom inom new age, utfört som ett metodstudium*. Uppsats för licentiatexamen, Teologiska institutionen, Lunds Universitet.

Löwendahl, Lena (2002), *Med kroppen som instrument. En studie av new age med fokus på hälsa, kroppslighet och genus*. Lund Studies in History of Religions, volume 15. Almqvist & Wiksell International, Stockholm.

Melucci, A. (1996), *The Playing Self: Person and Meaning in the Planetary Society*. Cambridge University Press, Cambridge.

Morhed, S.-E. (2000), *Att förklara det oförklarliga. En livsåskådningsstudie om människors tolkningar av paranormala fenomen i en vetenskaplig tidsålder*. Acta Universitatis Upsaliensis 9, Uppsala.

Sundback, Susan (2000), «Medlemskapet i de lutherska kyrkorna i Norden» i Gustafsson, G. och Pettersson, T. (red.), *Folkkyrkor och religiös pluralism — den nordiska religiösa modellen*. Verbum, Stockholm.

www.svenskakyrkan.se/statistik